

Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmena • Ombudsperson Institution

MIŠLJENJE OMBUDSMANA

Po službenoj dužnosti br. 39/2022

**Procena nove tarifne strukture na Kosovu
u odnosu na ljudska prava**

Priština, 23. maj 2022. godine

Sadržaj

Uvod	3
Tarifna struktura od 2007. do 2017. godine.....	4
Subvencionisanje Vlade Kosova	12
Stanje ostalih prava potrošača na tržištu električne energije	15
Tarife za potrošače bez strujomera u vezi sa krivičnom inkriminacijom.....	16
Socijalni aspekt, koliko to mogu građani da priušte.....	17
Mere koje proizilaze iz Zakona br. 05/L-044 o ugroženoj zoni životne sredine Obilića	18
Opšti pregled Ombudsmana.....	19
Zaključci.....	20

Uvod

Dana 13. decembra 2021. godine, Regulatorni ured za energiju (RUE) otvorio je vanredni pregled tarifa. RUE je tvrdio da poskupljenje cena na međunarodnim tržištima u kombinaciji sa povećanom domaćom potražnjom za energijom je učinilo neophodan ponovni pregled tarifa.

Budući da domaća proizvodnja ne može da ispunjava svu potražnju za električnom energijom, postoji potreba za uvozom, što će premašiti dozvoljene količine od RUE-a prilikom redovnog pregleda tarifa. Dodatni uvoz predstavlja i dodatne troškove za operatere, koji nisu predviđeni u maksimalno dozvoljenim prihodima za odgovarajuću tarifnu 2021. godinu.¹

Ovo mišljenje procenjuje zakonitost i sve elemente ljudskih prava koji su možda bili prekršena odlukom RUE-a o određivanju tarifne strukture u koordinaciji sa posvećenostima Ministarstva ekonomije i Vlade Kosova za subvencioniranje tarife. Sagledali smo i praksu evropskih i drugih zemalja u određivanju tarifa na regulisanim i neregulisanim tržištima.

Kosovo je ugovorna strana Ugovora o Energetskoj zajednici od 2006. godine i kao takvo mora da uskladi i primeni zakonodavstvo EU-a navedeno u članu 10. Ugovora, koji osniva Energetsku zajednicu. Štaviše, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) iz 2016. godine, što se tiče energetike, postavlja Energetsku zajednicu u osnovu integracije Kosova u energetska tržišta EU-a. Član 114.- Energetika, naglašava da će se saradnja usredsrediti na prioritetne oblasti koje se odnose na pravne tekovine Zajednice u oblasti energetike i da će se zasnivati na Ugovoru, u cilju postepenog integrisanja Kosova u energetska tržišta Evrope. Dalje, srednjoročni prioriteti pravnih tekovina poglavlje 15.-Energetika i poglavlje 21.

Kao potpisnica Ugovora o Energetskoj zajednici, zakonodavstvo koje se direktno primenjuje na nivou zajednice je direktno primenljivo i na Kosovu. Ovo zakonodavstvo takođe obuhvata i odredbe za promovisanje poštene konkurencije i lak pristup za različite dobavljače, a podsticaj kapaciteta za novu proizvodnju električne energije trebalo bi da bude od velike važnosti za države članice kako bi se potrošačima omogućilo da u potpunosti iskoriste mogućnosti liberalizovanog unutrašnjeg tržišta električne energije.²

Kosovo se takođe suočava u smislu potpisivanja Deklaracije samita u Sofiji o sprovođenju Zelene agende za Kosovo. Ova deklaracija između ostalog, poziva zemlje Zapadnog Balkana, uključujući Kosovo, da informišu potrošače i sprovedu zakonodavstvo za njihovu zaštitu. Takođe, tokom 2022. i do 2023. godine, očekuje se da Kosovo završi usvajanje Energetske strategije i Nacionalnog plana za energiju i klimu, dokumenti koji će takođe ubrzati reforme energetskog tržišta uključujući i projektovanje tržišta i promociju tržišta, koje je potpuno konkurentno.

Istorija tarifa električne energije u Republici Kosovo

2022. godina zatekla je čitavu Evropu u teškoj situaciji u smislu snabdevanja električnom energijom, koja je postala opšta energetska kriza. Ova kriza je nastala kao ishod mnogih faktora, počev od velike potrošnje u periodu izolacije od pandemije COVID-19, stalnog

¹ Regulatorni ured za energiju, (2021), Saopštenje za javnost u vezi sa otvaranjem vanrednog pregleda tarifa, Priština: RUE.

² THE ENERGY COMMUNITY LEGAL FRAMEWORK 4.2 Edition – str. 69.

povećanja potražnje za električnom energijom, povećanja potražnje za gasom sa azijskog kontinenta i niski nivo rezervi gasa u Evropi, da bi se spomenuli neki³.

Svi gore navedeni faktori uticali su i na energetski sektor na Kosovu koji pored značajnog uticaja na bezbednost snabdevanja električnom energijom došle je i do promene tarifne strukture i nametanje više cene krajnjim potrošačima. Ova situacija je zahtevala vanredni pregled tarifa od strane Regulatornog ureda za energiju (RUE).

Ovaj pregled se vrši samo u slučajevima kada postoji velika razlika (preko granice materijalnosti od 5%) između procene pretpostavljenih prihoda tokom procesa određivanja tarifa i tokom njihove primene⁴. Nova tarifna struktura je treća po redu primenjena na Kosovu. U ovom poglavlju će se razrađivati hronološkim redom postavljanje 3 tarifne strukture od 2007. do 2022. godine.

Tarifna struktura od 2007. do 2017. godine

Godine 2007. uspostavljena je prva tarifna struktura, koja je primenjena do 2017. godine, čime je postala najduža primenjena struktura na Kosovu. Ova tarifna struktura je osmišljena na osnovu nekoliko funkcija i to na osnovu (1) vremena korišćenja, (2) sezone i (3) progresivnog tarifnog bloka⁵. Ove funkcije su detaljno opisane u nastavku.

U prvoj funkciji, onoj u vreme korišćenja, osnovna svrha je bila da potrošač izbegne najveću potrošnju u vreme špice, kako bi se olakšale tarife tokom noćnog perioda i podsticala potrošnja u ovom intervalu dana. U drugoj funkciji, na onoj na osnovu sezone, ista praksa je korišćena podsticanjem potrošača da racionalno i efikasnije koriste električnu energiju tokom zimskog perioda. Poslednja, ali ne i najmanje važna, funkcija progresivnog tarifnog bloka nametnula je veću cenu na veće količine potrošene električne energije što se mislilo da će doprineti potrošnji koja ima pristupačne troškove za potrošače i da podiže nivo energetske efikasnosti.

Progresivni tarifni blok u periodu od 2007. do 2017. godine izgledao je ovako:

³ Regulatorni ured za energiju. (2022). „Izveštaj o konsultacijama o razmatranju tarifne strukture za regulisane potrošače domaćinstva koje opslužuje ODU“. Stranica 6. Dostupno na https://www.ero-ks.org/zrre/sites/default/files/Publikimet/Pjesemarresit%20ne%20Treg/Furnizim/Raport%20konsultative%20per%20strukturen%20tarifore_1.pdf

⁴ Na istom mestu.

⁵ Na istom mestu, str. 12.

Opseg potrošnje (kWh / mesec)	Cena (centi / kWh)		
		Zimska sezona	Letnja sezona
0 – 200	Visoka tarifa	5.55	3.99
	Niska tarifa	2.79	1.99
200 – 600	Visoka tarifa	7.70	5.51
	Niska tarifa	3.86	2.76
> 600	Visoka tarifa	11.17	8.00
	Niska tarifa	5.58	4.01

Tabela 1. Struktura tarifnih blokova od 2007. do 2017. godine⁶

Ova struktura koja je bila na snazi do 2017. godine, promenjena je od ove godine. U 2017. godini nova tarifna struktura je ostala na snazi do 2021. godine, kada se Kosovo suočilo sa energetsom krizom i rastom cena. Druga struktura na snazi bila je jednostavnija od prethodne. Ovim su uklonjene funkcije (2) sezona i (3) progresivni tarifni blok, a postavljena je mesečna fiksna tarifa po potrošaču koja je iznosila 1,74 evra, sa visokom tarifom od 6,75 centi/kWh i niskom tarifom od 2,89 centi/kWh⁷. Ova tarifa je bila na snazi do kraja 2021. godine.

U drugoj polovini 2021. godine pojavili su se prvi pokazatelji koji su upozoravali na energetsom krizu koja će zahvatiti Kosovo početkom 2022. godine. Računajući da su rashodi energetskih preduzeća premašili planirane cifre, 28. oktobra 2021. godine, KEDS i KESCO su podneli zahtev za vanredni pregled maksimalno dozvoljenih prihoda (MAR) za RUE⁸. Prema ovom zahtevu, KEDS i KESCO ističu da su razlozi za pregled tarifa nastali su kao ishod rasta cena na međunarodnim tržištima kao i visoke domaće potrošnje⁹. Prema argumentima podnesenih od strane energetskih kompanija kao i obračunima poslednjeg tarifnog procesa, RUE otvara vanredni pregled¹⁰. Kao ishod stavljanja konsultativnog izveštaja na javnu konsultaciju, RUE je 9. februara 2022. godine doneo odluku o novoj tarifnoj strukturi koja će biti na snazi do 31. marta 2023. godine.

Prema novoj tarifnoj strukturi, vraćaju se tarifni blokovi i nastavlja se primena tarife na vreme korišćenja. Tarifni blok u novoj tarifnoj strukturi postavljen je na 800 kWh, dok je visoka tarifa određena na 21 cent/kWh, a niska tarifa na 9 centi/kWh.¹¹ U nastavku je prikazano poređenje funkcija za svaku tarifnu strukturu od 2007. do 2022. godine:

	Tarifna struktura (2007 – 2017)	Tarifna struktura (2017 – 2021)	Tarifna struktura (2022 - 2023)

⁶ Na istom mestu, str. 11. i 12.

⁷ Na istom mestu, str. 13.

⁸ Regulatorni ured za energiju (RUE). 2021. 'Vanredni pregled maksimalno dozvoljenih prihoda za regulisane operatere'. Stav 2. Dostupno na: <https://www.ero-ks.org/zrre/sites/default/files/Publikimet/Pjesemarresit%20ne%20Treg/Furnizim/Shqyrtim%20i%20Jashtezakonshem%20i%20Te%20Hyrave%20te%20Lejuara%20maksimale%20per%20Operator....pdf>

⁹ Na istom mestu.

¹⁰ Na istom mestu, par. 6.

¹¹ Regulatorni ured za energiju (ERO). (2022). „Konačni izveštaj o tarifnoj strukturi regulisanih potrošača električne energije: Odgovor na komentare. Strana 22. Dostupno na: https://www.ero-ks.org/zrre/sites/default/files/Publikimet/Pjesemarresit%20ne%20Treg/Furnizim/Raport%20p%C3%ABfundimtar%20p%C3%ABr%20Struktur%C3%ABn%20Tarifore_P%C3%ABrgigje%20ndaj%20Komenteve.pdf

Vreme upotrebe	Da	Da	Da
Sezona	Da	Ne	Ne
Tarifni blok	Da	Ne	Da

U sledećem poglavlju biće objašnjeno kako ova tarifna struktura garantuje prava potrošača i koliko njih se krše.

Tarifni blok u energetsom sistemu Republike Kosovo

Tarifni blok je sistem kroz koji se vrši kategorisanje cena električne energije na osnovu količine utrošene električne energije. Kategorizacija je takva da je za količinu energije prvog bloka cena struje jeftinija dok sa prelaskom na druge blokove raste i cena energije. Na ovaj način cena je pristupačnija za potrošače koji struju koriste za osnovne potrebe i podstiče uštedu energije za sve potrošače svih blokova.

U Republici Kosovo, tarifni blok je korišćen za uštedu električne energije, za stvaranje socijalne stabilnosti za potrošače sa nižim prihodima i za obezbeđivanje efikasnosti za sistem električne energije. Znajući da naša zemlja ne može da ispuni potražnju za električnom energijom iz unutrašnje proizvodnje (domaćih kapaciteta), tarifni blok je i ranije korišćen tako da se ukupna potrošnja električne energije smanjuje i da nema velike zavisnosti od uvoza električne energije preko međunarodnih energetskih berzi.¹² Ponovno postavljanje tarifnog bloka u energetsom sistemu Republike Kosovo je bilo razumljivo i dobrodošlo ukoliko se odluči da se štedi električna energija, ali to nije izneto u obrazloženju RUE-a.

Regulatorni ured za energiju (RUE) je istakao da određivanje granice od 800 kWh potrošene električne energije mesečno je zbog kapaciteta domaće proizvodnje a ne kao mera za podsticanje uštede električne energije ili povećanje mera efikasnosti energije kod potrošača¹³. Štaviše, u komentarima koje je sekretarijat Energetske zajednice poslao RUE-e, doslovno je istaknuto ovako:

„U potpunosti podržavamo uvođenje 'tarifnog bloka' kao **meru za stimulisanje uštede električne energije** i za naplatu više električne energije koja se troši iznad određenog praga.“

Dok je RUE opravdao uvođenje tarifnog bloka na nivou od 800 kWh kao ishod unutrašnje proizvodnje (domaćih kapaciteta) koja može pokriti gore navedeni iznos, ostatak potrošen iznad nivoa od 800 kWh mora biti uvezen.

Uspostavljanjem tarifnog bloka potrošači su deo kategorizacije cena električne energije. Promene cena po osnovu potrošnje predstavljaju specifične cenovne prednosti, jer za isti proizvod (električna energija), potrošači koji potroše do 800 kWh električne energije mesečno

¹² Regulatorni ured za energiju, javne konsultacije, završni izveštaj o tarifnoj strukturi, dostupno na https://www.ero-ks.org/zre/sites/default/files/Publikimet/Pjesemarresit%20ne%20Treg/Furnizim/Raport%20konsultative%20per%20strukturen%20tarifore_1.pdf, (pristupljeno marta 2022. godine)

¹³ Regulatorni ured za energiju, javne konsultacije, završni izveštaj o tarifnoj strukturi, odgovor na komentare dostupno na https://www.ero-ks.org/zre/sites/default/files/Publikimet/Pjesemarresit%20ne%20Treg/Furnizim/Raport%20p%C3%ABrfundimtar%20p%C3%ABr%20Struktur%C3%ABn%20Tarifore_P%C3%ABrgijgie%20ndaj%20Komenteve.pdf, (pristupljeno marta 2022. godine)

plaćaju nižu cenu po kWh, dok za potrošače koji troše iznad nivoa od 800 kWh električne energije mesečno primenjuju se uvećane cene za svaki utrošeni kWh. Zakon br. 2004/18 o unutrašnjoj trgovini¹⁴, u članu 48 – Trgovačke prakse koje dovode u zabludu, u tački 'c' se kaže:

„Cenom ili načinom na koji je obračunata cena ili **postojanjem posebnih povoljnosti u vezi sa cenom** (kao što su potreba za servisiranjem, rezervni delovi, zamena ili popravka)“

Prema Zakonu br. 2004/18 o unutrašnjoj trgovini, takav metod koji se primenjuje kroz nametanje tarifnog bloka gde se vrši razlika u ceni predstavlja pogrešnu i neodgovarajuću radnju u odnosu na potrošača.

Tarifni blok nije obuhvaćen ni u Zakonu br. 05/L-085 o električnoj energiji¹⁵ Republike Kosovo. Kao ranije korišćena metodologija, iako nije obuhvaćena ovim zakonom, tarifni blok nije regulisan zakonom koji ima za cilj da određuje pravila i mere za funkcionisanje elektroenergetskog sektora, tj. Zakonom br. 05/L-085 o električnoj energiji. Između ostalog, tarifni blok je u suprotnosti sa tačkom 3. člana 48. – Zaštita potrošača istog zakona. Ova tačka zakona kaže:

„Dok obavlja svoje radne aktivnosti, **snabdevač mora postupiti tako da obezbeđuje jednak položaj potrošača električne energije.**“

Ovaj član Zakona br. 05/L-085 o električnoj energiji se lako razume i jasno kaže da su potrošači jednaki, da se ne pravi razlika između njih i da su bez privilegija što se tiče odluka u energetsom sistemu Republike Kosovo.

Tarifni blok kao metodologija za ravnotežu energetskeg sistema Republike Kosovo je uveden i protiv tačaka Zakona br. 05/ L-084 o energetsom regulatoru¹⁶. Putem ovog zakona, koji određuje nadležnosti, dužnosti i funkcije Regulatornog ureda za energiju, obezbeđuje i zaštitu potrošača kao i postavlja kriterijume za regulisanje tarifa i uslova za snabdevanje energijom, a mogu se uočiti tačke na koje tarifni blok je u suprotnosti. Tačka 1.14 člana 15. – Dužnosti i odgovornosti Regulatora navodi:

„Da pomogne na najefikasniji način da se obezbedi razvoj sigurnih, pouzdanih, efikasnih i **ne diskriminatornih** sistema, koji su orijentisani ka potrošaču i da promovise sistem na adekvatan način, u skladu sa opštim ciljevima energetske politike, energetske efikasnosti i integracije velikih i malih postrojenja proizvodnje iz obnovljivih izvora energije i distribuirana proizvodnja i u mreži transmisije kao i u distribuciji“.

Podela potrošača na osnovu nivoa potrošnje, znajući da je proizvod isti (električna energija), predstavlja diskriminaciju i u suprotnosti je sa tačkom 1.14. člana 15. – Dužnosti i odgovornosti Regulatora, Zakona br. 05/L-084.

¹⁴ Službeni list privremenih institucija samouprave na Kosovu, Zakon br. 2004/18 o unutrašnjoj trgovini, dostupno na <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2473> , (pristupljeno marta 2022. godine)

¹⁵ Službeni list Republike Kosovo, Zakon br. 05 / L-085 o električnoj energiji, dostupno na <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12744> , (pristupljeno marta 2022. godine)

¹⁶ Službeni list Republike Kosovo, Zakon br. 05 / L-084 O energetsom regulatoru, dostupno na <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12694> , (pristupljeno marta 2022. godine)

Različite tarife na osnovu nivoa potrošnje električne energije su u suprotnosti i sa ostalim tačkama Zakona br. 05/L-084 o energetsom regulatoru. Tačnije, u članu 47. – Metodologija cena¹⁷, u tački 3.1. naglašava se:

„Tarife moraju biti razumne, **ne diskriminacione**, zasnovane na objektivnim kriterijumima, uključujući one navedene u članu 15. stav 5. ovog zakona i određene na način koji je transparentan“.

Uzimajući u obzir da su primenjene tarife u energetsom sistemu Republike Kosovo od 9. februara 2022. godine su različiti po kategorijama potrošnje, to predstavlja diskriminaciju i kršenje ove tačke člana 47. –Metodologija cena.

Stav 4. člana 15. Zakona br. 05/L-084 Dužnosti i odgovornosti Regulatora	Primenljivost u slučaju donošenja odluke o poskupljenju električne energije
4.1. obezbeđuje da razne kategorije potrošača nemaju korist od istog tretiranja i zaštite, kao i da regulisanje cene krajne potrošnje bude na raspolaganju samo kako bi se obezbedilo pružanje univerzalne usluge za porodične potrošače i potrošače koji uživaju pravo univerzalne usluge;	Primenjen U duhu Direktive 2019/944 EU-a, odluka RUE krši princip zabrane mešanja države u diskriminatorne subvencije između potrošača regulisanom cenom snabdevanja.¹⁸
4.2. obezbeđuje da cene električne energije koje podležu regulisanju cena u cilju pružanja univerzalne usluge odražavaju troškove. Odražavanje cene treba da pokrije realne troškove snabdevanja električnom energijom, uključujući troškove generisanja, kratkoročne marginalne troškove, odražavajući puni portfelj generisanja, neophodne investicije, odgovarajući stepen povratka, troškove uvoza, troškove usluga snabdevanja, kao i loše dugove;	Primenjen
4.3. u svojoj odluci za uređenje cena za krajne potrošače, regulator određuje krajni datum za uklanjanje regulacije cena za krajne potrošače, kao i plan delovanja za obavljanje toga, pokazujući jasno privremenu prirodu regulisanja cena za krajne korisnike;	Nije primenjen, jer nije određen rok za ukidanje regulacije cena za krajne potrošače, niti akcioni plan za postizanje iste.

¹⁷ Službeni list Republike Kosovo, Zakon br. 05 / L-084 O energetsom regulatoru, član 47, dostupno na <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12694> , (pristupljeno marta 2022. godine)

¹⁸ Direktiva EU-a br. 2019/944 – član 5.

<p>4.4. vrši godišnje ponovno razmatranje metodologija i usvojenog nivoa cena za krajne potrošače, kao i razmatra neophodnu potrebu regulisanja cena za određene kategorije potrošača, na osnovu cilja sprovodljive javne usluge. Ova ponovna razmatranja se dostavljaju sekretarijatu energetske zajednice, koji na osnovu analize regionalnog tržišta, može da predloži i druge mere za uklanjanje regulacije cena za određene kategorije potrošača;</p>	<p>Primenjen</p>
<p>4.5. obezbeđuje usklađenost operatera sistema transmisije i distribucije i kad god je relevantno, vlasnika sistema, kao i svih drugih preduzeća prirodnog gasa i električne energije, sa njihovim obavezama prema ovom zakonu, Zakonu o energiji, Zakonu o električnoj energiji i Zakonu o prirodnom gasu, uključujući odredbe koje se odnose na prekogranična pitanja.</p>	<p>Primenjen</p>

Tarifni blok je primenjen samo u nekim ranije razvijenim zemljama u kojima se danas više ne primenjuje ova metodologija energetskog sistema. Među razvijenim zemljama koje su primenile tarifni blok je i Italija. Italija je počela da primenjuje tarifni blok još 1970. godine kao posledica naftne krize i smanjenja potražnje i iz socijalnih razloga¹⁹. Progresivna tarifna struktura ili tarifni blok je bio obavezan za sve potrošače, bez obzira na dobavljače u Italiji. Ali videvši nove direktive, usredsređene na obnovljive izvore i politike koje imaju za cilj unapređenje energetskog sektora, Italija je odlučila da u periodu 2016-2017 reformiše energetski sistem kako bi prevazišla probleme povezane sa tarifnim blokom²⁰. Drugi razlog za ukidanje tarifnog bloka je i starost takve metodologije u sektoru koji iz dana u dan se napreduje i još više se digitalizuje.

U to vreme Italija kao i mnoge druge evropske zemlje se suočavala sa posledicama naftne krize i imala je povećanu potrebu da podstakne uštedu energije u svim sektorima. Štaviše, u Italiji se obavlja brz razvoj mreže prirodnog gasa kako bi se podsticala upotreba ovog energetski efikasnog sistema ne samo u industrijskom sektoru već i za grejanje i kuvanje u stambenom sektoru. Brza distribucija prirodnog gasa je u to vreme bila još jedan razlog da se podrži korišćenje električne energije u kući samo za „obavezno korišćenje” (osvetljenje i uređaje), ali ne i za termičko korišćenje.

¹⁹ PROGRESSIVE TARIFFS FOR RESIDENTIAL ELECTRICITY CONSUMPTION. AN OPTION FOR GERMANY? , dostupno na http://climatepolicyinitiative.org/wp-content/uploads/2011/12/Tews_Progressive-Tariffs-for-Residential-Electricity-Consumption.pdf , (pristupljeno marta 2022. godine)

²⁰ ARERA, Publications, Annual Report, 2016, dostupno na https://www.arera.it/allegati/relaz_ann/16/ReportBortoni_2016.pdf , (pristupljeno marta 2022. godine)

Italija je postavila i maksimalnu potrošnju energije za potrošače. Postavljene su dve različite tarifne strukture za domaćinstva, jedna za snabdevanje kuća primarnog stanovanja sa ograničenom potrošnjom energije (ne više od 3,3 kWh) i jedna viša za intenzivnije potrošače (sa većim kapacitetom korišćenja od 3,3 kW).²¹ Sve ovo zbog uštede električne energije i korišćenja samo za "obavezno korišćenje".

Tarifna struktura za prvu grupu (potrošači koji su činili većinu italijanskih porodica) osmišljena je kao „progresivna tarifa“. Postavljene su donje i gornje granice svakog bloka (u kWh/godišnje ili u kWh/mesečno za mesečnu naplatu). Tada su bile ove granice tri bloka:

1. Do 900 kWh / godišnje za primenu najniže cene,
2. 901-1800 kWh / godišnje po prosečnoj ceni,
3. Preko 1800 kWh / godišnje po najvišoj ceni.

Tokom narednih 45 godina, broj blokova se povećao sa tri na četiri/pet a oblik cena za svaki blok se menjao nekoliko puta, na osnovu ekonomskog razvoja i događaja koji su označili energetske sektor u Italiji. Ispod je prikazana tabela sa podacima o transformaciji tarifnog bloka u energetskom sistemu Italije tokom godina²² (izraženo u % najviše primenjene cene).

Godina	0-900 kWh/godišnje	901-1800 kWh/godišnje	1801-2640 kWh/godišnje	2641-3540 kWh/godišnje	3541-4440 kWh/godišnje	4441 i više
1991	29%	62%	100%	100%	100%	100%
2000	21%	29%	50%	100%	92%	50%
2007	32%	40%	61%	100%	92%	61%
2015	43%	43%	62%	85%	85%	100%

Tarifni blok u Italiji počeo je da se uklanja od energetskog sistema tokom perioda 2016-2017. Parlament i Vlada Italije identifikovali su postojeću strukturu tarifa električne energije za domaćinstva kao neusklađenu sa ciljevima navedenim u nastavku:

- Neefikasna je u promovisanju efikasnih tehnologija grejanja i kuvanja jer neopravdano opterećuje operativne troškove efikasnih toplotnih pumpi, električnih vozila i indukcionih ploča za kuvanje.
- Ne odražava se na troškove i sprečava potrošače da napravi neutralno ekonomsko poređenje između istovremenih tehnologija zasnovanih na energetskom sektoru.
- Tarifni blokovi ometaju transparentnost i podizanje svesti potrošača, jer blokovi cena čine fakture za energiju izuzetno složenim za čitanje i teško razumljivim, sprečavajući

²¹ CEER, Council of European Energy Regulators, Electricity Distribution Network Tariffs CEER Guidelines of Good Practice, dostupno na <https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/1bdc6307-7f9a-c6de-6950-f19873959413>, (pristupljeno marta 2022. godine)

²² Na istom mestu.

ljude da imaju jasnu predstavu o ceni koju plaćaju za svaki kWh, a zatim i o pogodnostima koje mogu dobiti od investicije u energetska efikasnost.

Tarifni blok se primenjuje i danas, ali zemlje koje ga primenjuju su manje razvijene zemlje sa socijalnim problemima. To je tako, jer razvijene zemlje su već liberalizovale tržište električne energije, usklađene su sa direktivama i nude više mogućnosti za nesmetan rad energetskog sektora. Neke od zemalja koje još uvek primenjuju tarifni blok su:

Kejptaun - glavni grad Južne Afrike

Langeberg - opština u Južnoj Africi

U Kejptaunu primena tarifnog bloka je učinila da nivo potrošnje od 600 kWh vrši diferencijaciju potrošača. Za nivo od 0-600 kWh utrošene električne energije mesečno, potrošači u domaćinstvu plaćaju 0,16 €/kWh, dok za svaki kWh električne energije iznad nivoa od 600 kWh utrošene električne energije mesečno, potrošači u domaćinstvu plaćaju 0,20 €/kWh²³. Znajući da je u Južnoj Africi ekonomski razvoj niži i problematičan u socijalnom smislu, primena tarifnog bloka ima za cilj da uravnoteži socijalne probleme i obezbedi pristupačno snabdevanje uz istovremeno uštedu električne energije.

Langeberg, opština u Južnoj Africi, takođe primenjuje tarifni blok na svoj energetska sistem²⁴. Međutim, u ovoj opštini podela se vrši u četiri bloka a to su:

1. Prvi blok obuhvata potrošače koji troše 0-50 kWh električne energije mesečno a cena za svaki potrošeni kWh iznosi 0,05 €/ kWh
2. Drugi blok obuhvata potrošače koji troše 51-350 kWh električne energije mesečno a cena za svaki potrošeni kWh iznosi 0,066 €/ kWh
3. Treći blok obuhvata potrošače koji troše 351-600 kWh električne energije mesečno a cena za svaki potrošeni kWh iznosi 0,092 €/ kWh
4. Četvrti blok obuhvata potrošače koji troše više od 600 kWh električne energije mesečno a cena za svaki potrošeni kWh iznosi 0,10 €/ kWh.

Videvši iz primene u druge zemlje primećujemo da pored uštede električne energije, jedan od glavnih razloga za primenu tarifnog bloka je i postizanje „socijalnog mira“ postepenim povećanjem cene energije na osnovu nivoa potrošnje. Na ovaj način, Republika Kosovo je već vratila tarifni sistem sa blokovima, čineći razliku u ceni električne energije na nivou ispod 800 kWh i preko 800 kWh. Međutim, takav sistem je u suprotnosti sa nekim od tačaka zakona koji su gore navedeni.

²³ City of Cape Town, UNDERSTANDING RESIDENTIAL ELECTRICITY TARIFFS IN CAPE TOWN – 2021/22, dostupno na

<https://resource.capetown.gov.za/documentcentre/Documents/Procedures,%20guidelines%20and%20regulations/Understanding-residential-electricity-tariffs.pdf>, (pristupljeno marta 2022. godine)

²⁴ Langeberg Municipality, Understanding Incline Block Tariffs for Prepaid Meters, dostupno na <https://www.langeberg.gov.za/component/content/article/198-front-page-articles-1/front-page-articles/389-incline-block-tariffs-for-prepaid-meters?Itemid=158>, (pristupljeno marta 2022. godine)

Zaključci:

1. Ponovno postavljane tarifnog bloka u energetsom sistemu Republike Kosovo je razumljivo i dobrodošlo ukoliko se odluči da se šteti električna energija, ali to nije prikazano u obrazloženju RUE-a.
2. Prema RUE-a, postavljanje granice od 800 kWh električne energije **ne dolazi** kao mera za stimulisanje uštede električne energije ili povećanje mera energetske efikasnosti od strane potrošača.
3. **Moguća kršenja u odnosu na potrošače na osnovu zakonodavstva:**
 - a. Ustava Republike Kosovo (član 24. – Jednakost pred zakonom Ustava Republike Kosovo)
 - b. Zakona br. 2004/18 o unutrašnjoj trgovini,
 - c. Zakona br. 05/L-085 o električnoj energiji,
 - d. Zakona br. 05/L-084 o energetsom regulatoru.

Subvencionisanje Vlade Kosova

Porast cena energije u cilju pokrivanja prihoda za snabdevanje električnom energijom može predstavljati probleme u plaćanju potrošača. To je zbog toga što za deo potrošača povećane tarife mogu predstavljati poteškoće u ispunjavanju njihovih finansijskih obaveza. Drugi važan faktor je nefunkcionisanje Potrošačkog fonda u nevolji. Prema tome, ovo predstavlja zabrinutost i problem koji se može odraziti na život građana.

Za pokrivanje rastućih troškova kupovine energije i smanjenje uticaja energetske tarifa na potrošače, Vlada Kosova je na 60. sednici odlučila da izdvoji iznos od 90.000.000,00 € (90 miliona evra)²⁵. Ovim sredstvima se dodaje iznos od 10.000.000,00 € (10 miliona evra) koje je Vlada Kosova ranije izdvojila za suočavanje sa rastućim cenama električne energije i obezbeđivanje snabdevanja električnom energijom. Takva subvencija od strane Vlade direktno odražava promenu cena koju je predložio Regulatorni ured za energiju (RUE).

Scenario bez subvencije Vlade Kosova	Scenario sa subvencijom Vlade Kosova
Povećanje od 21% energetske komponenti tarifa poslovnih korisnika.	Povećanje od 0% komponenti električne energije tarifa poslovnih korisnika.
Povećanje tarifa energije domaćinstava za 21% za nivo potrošnje do 800 kWh	Povećanje od 0% tarifa električne energije za kućne potrošače za nivo potrošnje do 800 kWh
Primena tarife od 0,21 €/kWh za energiju potrošenu u vreme visoke tarife i 0,09 €/kWh za energiju potrošenu po niskoj tarifi	Primena tarife od 0,1252 €/kWh za električnu energiju potrošenu u vreme visoke tarife i 0,059 €/kWh za energiju potrošenu po niskoj tarifi

²⁵Regulatorni ured za energiju, Javne konsultacije, Konačni izveštaj o tarifnoj strukturi _ Odgovor na komentare, Tarife nakon subvencije Vlade Kosova, dostupno na https://www.ero-ks.org/zre/sites/default/files/Publikimet/Pjesemarresit%20ne%20Treg/Furnizim/Raport%20p%20C3%ABrfundimtar%20p%20C3%ABr%20Struktur%20C3%ABn%20Tarifore_P%20C3%ABReply%20to%20Comments.pdf, (pristupljeno marta, 2022.)

Uzimajući u obzir sredstva koja je Vlada Kosova izdvojila kroz subvenciju, povećanje cene faktura za električnu energiju će uticati samo na neke kategorije, dok na neke druge kategorije neće uticati od odluka Regulatornog ureda za energiju (RUE). Na ovaj način potrošači u domaćinstvima koji troše manje od 800 kWh električne energije mesečno neće imati promene cena na svojim fakturama, dok će potrošači u domaćinstvima koji troše više od 800 kWh električne energije mesečno biti pogođeni povećanjem cena.

Potrošač	A	B	C	D	E
Mesečna potrošnja	300 kWh	450 kWh	600 kWh	800 kWh	1000 kWh
Faktura po novim tarifama	18,87 €	27,37 €	35,86 €	47,19 €	68,64 €
Povećanje	0 €	0 €	0 €	0 €	10,12 €

Električnu energiju treba smatrati neophodnim proizvodom bez kojeg se ne može živeti i za koji treba da se plaća ista cena, na osnovu utrošene količine. Na osnovu toga, povećanje količine energije pri prekoračenju nivoa potrošnje od 800 kWh električne energije mesečno predstavlja kršenje ljudskih prava. Ovo je takođe zbog činjenice da postavljanje tarifnog bloka na nivou potrošnje od 800 kWh električne energije mesečno nije opravdano od strane Regulatornog ureda za energiju (RUE) kao podsticajna mera za uštedu električne energije, već kao posledica neispunjavanja potražnje iz domaće proizvodnje električne energije u Republici Kosovo.

Subvencionisanje Vlade Kosova u potpunosti pokriva povećane troškove električne energije za poslovne potrošače. Razlikovanje potrošača i nemogućnost obezbeđivanja ravnopravnog položaja u odnosu na potrošače u domaćinstvu je još jedna diskriminacija koja se vrši kroz subvencije. To je zato što kao pojedinačni proizvod potrošači u domaćinstvima koja potroše više od 800 kWh električne energije mesečno moraju plaćati skuplju i sa višim tarifama utrošenu energiju, dok poslovni potrošači nisu pogođeni povećanjem tarifa jer se ta razlika pokriva iz subvencija Vlade Kosova. Podeljeni iznos od 100,000,000.00 € (100 miliona evra) je rezultat poreza isplaćenih od svih građana Republike Kosovo a nelinearna subvencija je u suprotnosti sa jednakošću potrošača i predstavlja kršenje ljudskih prava.

Subvencionisanje Vlade Kosova nije uporediva sa potrošačima putem faktura jer u fakturama električne energije koje primaju potrošači, subvencija Vlade Kosova nije dostupna. Tako nešto je takođe suprotno tački 1.4. člana 38. - Obaveze snabdevača sa obavezom javne usluge iz Zakona br. 05/L-085 o električnoj energiji²⁶. Ova tačka kaže:

²⁶Službeni list Republike Kosovo, Zakon br. 05/L-085 o električnoj energiji, član 38., dostupan na: <https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12744>, (pristupljeno marta, 2022.)

„fakturiše isporučenu električnu energiju u skladu sa razumnim, **iako i jasno uporedivim**, transparentnim i ne diskriminatornim cenama“

Ne prikazujući cene bez subvencije Vlade Kosova i uz subvenciju Vlade Kosova, cene postaju neuporedive i samim tim faktura je u suprotnosti sa gore navedenom tačkom Zakona br. 05/L-085 o električnoj energiji. Takođe, ne navođenje subvencije na fakturi je u suprotnosti sa tačkom 1.2. člana 4. - Prava potrošača Zakona br. 06/L-034 o zaštiti potrošača²⁷. Ova tačka kaže:

„**Pravo na informisanje** i edukaciju potrošača“

Diskriminacija potrošača se vrši već dugi niz godina u smislu diferencije potrošača koji koriste električnu energiju, a koji je ne plaćaju. Severni deo teritorije Republike Kosovo, iako koristi električnu energiju proizvedenu i uvezenu od strane relevantnih aktera energetskog sektora naše zemlje, ne plaćaju struju. Ovo predstavlja povredu i protivrečnost sa mnogim zakonima Republike Kosovo. Zakon br. 05/L-084 o energetskom regulatoru u članu 45. - Uticaj troškova na cene snabdevanja, tačka 2 kaže:

„Prilikom utvrđivanja tarifa koje će se naplaćivati krajnjim potrošačima za snabdevanje energijom, energetsko preduzeće je dužno da obezbedi da cena koju naplaćuje **u svakom trenutku svakom krajnjem potrošaču** za snabdevanje energijom **bude ista** kao i cena koju naplaćuje nosilac licence u to vreme svakom drugom krajnjem potrošaču za uporedivo snabdevanje energijom, **bez obzira na to gde se nalazi krajnji potrošač ili gde boravi**. A takva cena u celosti uzima u obzir troškove koje snosi nosilac licence za snabdevanje krajnjeg potrošača.“

Neplaćanje obaveza za korišćenje električne energije prema dobavljaču električnom energijom, a istovremeno i ne prekidanje snabdevanja ovih potrošača, čini relevantne potrošače privilegovanim, a izaziva i diskriminaciju za ostale potrošače na drugim delovima teritorije Republike Kosovo. Štaviše, da ne bi došlo do odstupanja u energetskom sistemu naše zemlje, plaćanje količine električne energije koju koristi severni deo teritorije Republike Kosovo vrši se kroz poreze koje plaćaju ostali građani naše zemlje. Tako nešto predstavlja ozbiljno kršenje ljudskih prava i protivno je principima jednakosti.

Vanredni pregled tarifa električne energije i tarifne strukture dovelo je promene u organizacionoj strukturi energetskog sistema Republike Kosovo i tarifama električne energije. Ali iako odluka je bila o povećanju tarifa za električnu energiju, tako nešto nije primenjeno na severni deo teritorije Republike Kosovo. Diskriminacija potrošača, uz poskupljenje za većinu njih, predstavlja nejednakost i ozbiljno kršenje ljudskih prava.

²⁷Službeni list Republike Kosovo, Zakon br. 06/L-034 o zaštiti potrošača, član 4., dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=16551>, (pristupljeno marta, 2022.)

Poskupljenje za jedan deo potrošača, dok za drugi deo ne, predstavlja kršenje Ustava Republike Kosovo. Član 24.– Jednakost pred zakonom Ustava Republike Kosovo²⁸, odnosno druga tačka glasi:

„**Niko se ne sme diskriminisati** na osnovu rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili nekog drugog uverenja, **nacionalnog ili društvenog** porekla, veze sa nekom zajednicom, **imovine**, ekonomskog ili socijalnog stanja, seksualnog opredeljenja, rođenja, ograničene sposobnosti ili nekog drugog ličnog statusa.”

U Pravilima o opštim uslovima snabdevanja energijom jasno definiše osnovno načelo da:

„Da ima pravičan i nediskriminatorski tretman prilikom isporuke električne energije od snabdevača, kao i da ima otvoren pristup informacijama od snabdevača;“²⁹

Pravila o opštim uslovima snabdevanja su povređena, a takođe nije ispoštovan princip nediskriminacije. Istovremeno, pitanje pokrivanja troškova izgubljene energije bilo u mreži, bilo u delu tehničkih gubitaka nije u potpunosti razjašnjeno u fakturama za električnu energiju. Potrošači nisu pravilno informisani na svojim fakturama o ovim skrivenim troškovima.

Zaključci:

1. Povećanje cena električne energije može predstavljati probleme u plaćanju potrošača, posebno onih kojima je potrebna. Stoga se preporučuje osnivanje Fonda za potrošače u nevolji.
2. Kako bi pomogla u tom smislu, Vlada je izdvojila 100.000.000 evra za suočavanje sa rastućim cenama električne energije i osigurala snabdevanje električnom energijom. Takva subvencija od strane Vlade direktno odražava promenu cena koju je predložio Regulatorni ured za energiju (RUE).
3. Diferencijacija potrošača i ne obezbeđivanje ravnopravnog položaja u odnosu na potrošače u domaćinstvu je još jedna diskriminacija koja se vrši kroz subvencije.
4. Izdvojeni iznos od 100.000.000,00 € (100 miliona evra) je rezultat poreza koje plaćaju svi građani Republike Kosovo i nelinearna subvencija je u suprotnosti sa jednakošću potrošača i predstavlja kršenje ljudskih prava.

Stanje ostalih prava potrošača na tržištu električne energije

Na tržištu električne energije na Kosovu, značajan broj povreda prema potrošačima se ponavlja. Ove povrede su uglavnom uzrokovane nedostatkom primenjivanja važećeg zakonodavstva. Nepoštovanje važećeg zakonskog okvira što se tiče potrošnje bez strujomera, pristupačnost cena i život u oblastima sa većim zagađenjem od aktivnosti proizvodnje

²⁸Službeni list Republike Kosovo, Ustav Republike Kosovo, član 24. – Jednakost pred zakonom, dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>, (pristupljeno marta, 2022.)

²⁹Regulatorni ured za energiju, (2011), Pravila o opštim uslovima snabdevanja, Priština: RUE

električne energije su neki od faktora koji smatraju da su potrošači na Kosovu već podložni svakom drugom povećanju energije. U nastavku ćemo obraditi gore navedena pitanja i implikacija što se tiče prava potrošača.

Tarife za potrošače bez strujomera u vezi sa krivičnom inkriminacijom

Fakturisanje potrošača bez strujomera i dalje je jedno od najtežih povreda prava potrošača. Iako je Zakon br. 05/L-085 o električnoj energiji propisuje da:

Električna energija dostavljena potrošaču ili plasirana na prenosni ili sistem raspodele od proizvođača, meri se mernom opremom, koja mora da bude ugrađena na granici prenosnog ili sistema raspodele sa potrošačima ili proizvođačima, u skladu sa zahtevima Kodeksa merenja, koji je usvojio regulator.³⁰

...javna preduzeća nastavljaju da fakturišu potrošače na paušalnoj osnovi, čime se čini povreda osnovni princip prava potrošača – pravo na zaštitu ekonomskih prava potrošača.³¹ Ovakvu povredu utvrdila je i Kancelarija generalnog revizora kada je utvrdila da „pružaoci javnih usluga nastavljaju da fakturišu potrošače bez strujomera“ i da „fakturisanje treba da se zasniva na stvarnoj potrošnji obračunatoj u kalibrisanom potrošačkom strujomeru“.³²

Fakturisanje bez strujomera je takođe zabranjeno važećim Kodeksom merenja koji je usvojio Regulatorni ured za energiju (RUE).

Svako mesto priključka- razmene mora imati instaliranog strujomera za merenje ... moraju biti pogodna za merenje prema važećoj tarifnoj strukturi, uključujući elemente snage, primenjene tarife i aktivnu količinu koja prolazi kroz tog mernog mesta.³³

Utvrđivanje u tom smislu tarifa za potrošače bez strujomera u potpunosti je zabranjeno prema propisima u zemlji. Na regulisanom tržištu energije kao što je tržište Kosova, zaštita potrošača od povreda od strane energetskih kompanija je čak potrebna nego na neregulisanom tržištu. Potrošači imaju pravo na zakonsku zaštitu za količinu energije koja nije fakturisana i apsolutni je zahtev Kodeksa o merenju da se ugradi strujomer prilikom uspostavljanja ugovornog odnosa između njega i operatora distribucije i snabdevanja.

Druga odredba koja se povređuje je Pravilo o opštim uslovima snabdevanja energijom kojim se utvrđuju opšti uslovi snabdevanja energijom kao i dužnosti i obaveze energetskih preduzeća i potrošača. Ovo pravilo opisuje opšte principe priključenja (zahtev za priključenje, ponuda, ugovor o priključenju i snabdevanju) i korišćenje sistema, očitavanje, merenje, fakturisanje i naplatu kao i neovlašćeno korišćenje energije. U članu 23. ovo Pravilo propisuje:

Fakturisanje potrošene energije za svaki fakturisani period, na osnovu podataka učitavanja od strujomera i prikupljeni od strane snabdevača ili operatora sistema za potrošače sa uređenom tarifom na osnovu tarifa

³⁰Republika Kosovo, (2016), Zakon br. 05/L-085 o električnoj energiji, član 53, Priština: SLRKS.

³¹Republika Kosovo, (2018), Zakon br. 06/L-034 o zaštiti potrošača, član 4, Priština: SLRKS.

³²Nacionalna kancelarija za reviziju, (2019), Izveštaj revizije učinka, Sistem određivanja tarifa za električnu energiju, toplotu i vodu, Priština: CAO

³³Regulatorni ured za energiju, (2014), Kodeks merenja operatora mernog sistema,

odobrenih od RUE, i za kvalifikovane potrošače (sa neuređenim cenama) koji su dogovoreni u ugovoru o snabdevanju.³⁴

Socijalni aspekt, koliko to mogu građani da priušte

Priuštivost cena je jedan od glavnih faktora kojeg treba uzeti u obzir pri određivanju cena.

Na osnovu važećih zakonskih akata, biće preduzete odgovarajuće mere kao što je izrada nacionalnih energetske planova radi obezbeđivanja koristi od socijalnih osiguranja za obezbeđivanje neophodnog snabdevanja električnom energijom potrošača u potrebi ili obezbeđivanje podrške za poboljšanje efikasnosti energije za suočavanje sa energetsom siromaštvom, tamo gde se identifikuje, obuhvatanjem i šireg smisla siromaštva. Takve mere neće ometati efikasno otvaranje tržišta i njegovo funkcionisanje, regulisano ovim zakonom, o čemu će biti obavešten Sekretarijat Energetske zajednice. Takva obaveštenja ne uključuju mere preduzete u okviru opšteg sistema socijalnog osiguranja.³⁵

Zabrinutosti zbog nemogućnosti suočavanja sa trenutnom cena energije takođe su istakle i važne institucionalne aktere u procesu vanrednog pregleda tarifne strukture. „Za predsednicu Republike Kosovo, glavni cilj ostaje poštovanje principa priuštivosti, jednakog pristupa i redovnog snabdevanja električnom energijom.“³⁶

U Energetskoj strategiji, energetska siromaštvo je vrlo površno istaknuto kako bi se „smatralo potrebnim da Vlada izradi Program za zaštitu ugroženih potrošača na osnovu detaljne studije u skladu sa zahtevima Energetske zajednice“.³⁷

Energetska strategija Kosova identifikuje ugrožene potrošače i obavezuje Vladu da izradi program za njihovu zaštitu. Zakon o električnoj energiji i Zakon o prirodnom gasu koriste izraz 'ugroženi potrošač', utvrđivanjem da resorno ministarstvo za socijalne politike izradi kriterijume za identifikaciju ugrožene potrošače kao protezanje prava i mera u cilju zaštite ovih potrošača u ispunjavanju njihovih zahteva za električnu energiju i gas. Međutim, sadašnja definicija i kriterijumi još nisu izrađeni i ne postoje mere za zaštitu ugroženih potrošača.³⁸

U postojećoj energetskoj strukturi uopšte nisu predviđeni ugroženi potrošači. Vlada Kosova odlučila je da kroz direktne subvencije na maksimalno dozvoljenih prihoda ublaži uticaj povećanja cena za određene kategorije potrošača. Međutim, ova praksa je u suprotnosti sa principima energetske zakonodavstva, Energetskom strategijom i integracijskim opredeljenjima zemlje. Rešavanje problema ugroženih potrošača i energetske siromaštva mora se raditi kroz posebne van tarifne šeme.

³⁴Regulatorni ured za energiju, (2011), Pravila o opštim uslovima snabdevanja, Priština: RUE

³⁵Republika Kosovo, (2016), Zakon br. 05/L-085 o električnoj energiji, Priština: SLRKS.

³⁶Kancelarija predsednika Kosova, (2022), Komentari Kancelarije predsednika Republike Kosovo u konsultativnom izveštaju Regulatornog ureda za energiju o pregledu tarifne strukture za Regulisane potrošače domaćinstva koje koriste SUU, Priština: KPRKS.

³⁷Republika Kosovo, (2016), Energetska strategija Kosova 2017-2026, Priština dostupno na: https://me.rks.gov.net/repository/docs/Strategija_e_energije_2017-26_.pdf (pristupljeno aprila, 2022.).

³⁸Sekretarijat Energetske zajednice, (2021), Studija o rešavanju energetske siromaštva u ugovornim stranama Energetske zajednice, dostupno na: https://www.energy-community.org/damjcr:f201fefd-3281-4a1f-94f9-23c3fce4bbf0/DOOREIHP_poverty_122021.pdf (pristupljeno aprila 2022.).

Mere koje proizilaze iz Zakona br. 05/L-044 o ugroženoj zoni životne sredine Obilića

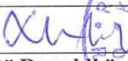
Regulatorni ured za energiju zajedno sa drugim institucijama nije uradio ništa da obezbedi da se primenjuju odredbe Zakona br. 05/L-044 o ugroženoj zoni životne sredine Obilića i njegove okoline. Odredbe za posebne cene električne energije ili za smanjenje cene električne energije do sada nisu sprovedene.

REPUBLICA E KOSOVËS
KOMUNA E OBILIQIT-OPŠTINA OBILIĆ
DREJTORIA E ADMINISTRATËS PËR QËJTIHQMM
IPRAVA E PËSTË ADMINISTRATËS

Dokës-Izlazës
Nr. D-46 Data 29-01-2022
Nr. Datum:

 Republika e Kosovës - Republika Kosovo - Republic of Kosova
Komuna e Obiliqit - Opština Obilić - Municipality Obilić

Zyra e Kryetarit/Kabinet Predcednika/ Office of the Mayor

Datë/Data/Date:	29 janar 2022
Nga/Od/From:	Xhafer Gashi – Kryetar i Komunës
Për/Za/To:	z.Glauk Konjufca- Kryetar i Kuvendit të Republikës së Kosovës, Komisionit Parlamentar për Ekonomi, Industri, Ndërmarrësi dhe Tregti, z.Albin Kurti – Kryeministër i Republikës së Kosovës znj.Artana Rizvanolli- Ministre e Ekonomisë Bordin e Zyrës së Rregullatorit të Energjisë në Kosovë
Tema/Subjekat/Subject	Ligji për Obiliqin, -koutë më të ultë të energjisë elektrike

Slika 1. Obračanje predsednika opštine Obilić za institucije u vezi sa predmetnim odredbama

Početkom godine predsednik opštine Obilić, g. Xhafer Gashi je uputio pismo Vladi, Skupštini i RUE da traži modalitete za sprovođenje Zakona o Obiliću u vezi određivanja niže cene energije.

Međutim, još uvek nije pronađeno rešenje za ovaj problem. Međutim, treba napomenuti da važeći Zakon definiše nediskriminatorni pristup između regulisanih potrošača. Subvencionisanje kroz sniženje tarifa može da bude ne sprovodljivo jer je u suprotnosti sa važećim energetske zakonodavstvom. Međutim, pregled paketa energetske zakonodavstva daje priliku institucijama da izvrše potrebna usklađivanja.

Konstatacije:

1. Fakturisanje potrošača bez strujomera i dalje je jedno od najtežih povreda prava potrošača i potpuno je zabranjeno propisima u zemlji. Potrošači imaju pravo na zakonsku zaštitu za količinu energije koja nije fakturisana i apsolutni je zahtev Pravila o merenju da se ugradi strujomer prilikom uspostavljanja ugovornog odnosa između njega i operatora distribucije i snabdevanja.
2. U kosovskom zakonodavstvu, energetske siromaštvo je veoma površno naglašeno. Iako Energetska strategija Kosova identifikuje ugrožene potrošače i obavezuje Vladu da uspostavi program za njihovu zaštitu, kriterijumi i mere za ugrožene potrošače još uvek nisu izrađeni.
3. Zakon o Obiliću se ne može primeniti, ali Fond ugroženih potrošača može u velikoj meri da pomogne članovima opštine.

Opšti pregled Ombudsmana

Institucije Kosova treba da generalno orijentišu politike energetskog sektora i električne usluge posebno prema zaštiti potrošača. Takva politika će pripremiti Kosovo prema liberalizovanom tržištu i energetske tranziciji. Stavljanje potrošača i ljudskih prava u centar tranzicije pomoći će državi da ublaži mnoge izazove u procesu tranzicije i učini ove poslednje sveobuhvatnim i pravednim.

Ombudsman smatra da je neophodno da se celi proces utvrđivanja tarifne strukture i visine tarifa vrati na nulu. Svaki budući proces, koji će biti praćen principima etničke ili regionalne nediskriminacije i jednakosti potrošača na uređenom tržištu. Takođe, treba ukloniti diskriminaciju na osnovu nivoa potrošnje i RUE u saradnji sa Vladom, Agencijom za energetske efikasnost i Fondom za efikasnost treba da pronađe druge mehanizme za podizanje svesti ili promovisanje efikasnosti bez ograničenja u nivou potrošnje i razlika u cenama za korišćenje pogodnosti koja treba biti plaćena za jedinicu troška, a ne za njen obim.

Smatramo da je neophodno da Vlada Kosova osniva Fond ugroženih potrošača. Novi najavljeni paket energetskog zakonodavstva za jasno definisanje granice energetskog siromaštva i povezivanje sa prihodima domaćinstava kako bi podrška ugroženim potrošačima bila održiva, dinamična i odražavala njihovu društveno-ekonomsku situaciju bez diskriminacije drugih.

Takođe je važno ojačati kapaciteti praćenja kako bi se zaustavilo fakturisanje bez strujomera. Regulatorni ured za energiju treba da osigura da se povećaju kapaciteti osoblja za praćenje i upravljanje pritužbama građana kako ne bi bili dozvoljeni paušalna i bez kalibrisanog strujomera koji meri potrošenu energiju. U najavljenim novim paketima energetskog zakonodavstva pojačati odredbe koje zabranjuju RUE i energetskim preduzećima da određuju tarife bez strujomera ili da primenjuju paušalno fakturisanje.

RUE zajedno sa Odeljenjem za zaštitu potrošača i drugim akterima koji rade na pravima potrošača da definišu novi dizajn fakture za električnu energiju. Ovakav dizajn bi pre svega trebao učiniti potpunu transparentnost fakture za električnu energiju uključujući sve troškove gubitaka, objasniti na jeziku razumljivom potrošaču razlike u nivoima fakturisanja kao i povećanje informisanosti građana o skrivenim troškovima u trenutnoj fakturi.

U razmatranjima trećeg paketa energetskog zakonodavstva, potrebno je uskladiti zakone energije sa Zakonom o Obiliću ili obrnuto. Treba shvatiti da je olakšice u smanjenju regulisane cene teško primeniti jer prouzrokuju diskriminaciju među potrošačima, ali se modaliteti mogu pronaći kroz Fonda ugroženih potrošača. Postoje dva modela koja vidimo za sprovođenje svrhe norme Zakona o Obiliću:

a) Fond ugroženih potrošača - osnivanjem Fonda ugroženih potrošača gde bi građanima Obilića bio priznat status ugroženih potrošača i na taj način bi imali pravo na procenat subvencije fakture. Ovaj model ne bi uticao na slobodno tržište energije jer bi se na otvorenom tržištu u budućnosti svi snabdevači mogli nadmetati sa cenama bez obračunavanja razlike u subvencijama koje bi se isplatile od Vlade.

b) Stvaranje lokalnog javnog preduzeća za snabdevanje energijom koje bi imalo licencu za aktivnosti snabdevanja i koje bi snabdevalo stanovnike Obilića po nižim cenama. Ovom modelu bi mogao doprineti i sadašnji okvir postojećih javnih preduzeća koja bi mogla sklopiti kupoprodajne ugovore sa preduzećem snabdevanja. Naravno, za ovaj model treba

imati u vidu da bi mogao da utiče na principe slobodne konkurencije i na kraju, konkurentski proces između snabdevača bi mogao da odredi snabdevače koji će obavljati ovu uslugu za ugrožene potrošače opštine Obilić.

Zaključci

Republika Kosovo kao potpisnica Ugovora o energetske zajednici posvećena je liberalizovanom energetske tržištu. Tržište koje unapređuje konkurenciju, transparentnost i štiti prava potrošača. Da bi došlo do ovog tržišta, Kosovo je usvojilo Vodič za liberalizaciju tržišta koji postavlja vremenske rokove u kojima grupe potrošača povezane na različite napone treba da pređu na otvoreno tržište. Kosovo je takođe obavezno horizontalnim zakonodavstvom da garantuje prava potrošača, uključujući pravo na informacije i pravo na zaštitu ekonomskih interesa potrošača.

Na Kosovu je postojao istorijski proces uspostavljanja tarifne strukture i regulisanje cena putem tarifnog bloka je bila praksa prisutna u prošlosti. Pre 2017. godine karakter tarifne strukture sa blokovima je bio socijalniji, predviđajući nivoe cena ispod cene proizvodnje, što je zabranjeno Zakonom o energetske regulatoru i Zakonom o električnoj energiji. Tarifna struktura za 2021. godinu je jedinstvena i zbog ograničenja potrošnje do 800 kW i preko 800 kW koje postavlja, što nije bio slučaj pre 2017. godine.

Tarifni blok u našem unutrašnjem sistemu nije predviđena zakonima već naprotiv, odredbe Zakona o energetici, Zakona o električnoj energiji i Zakona o energetske regulatoru koji proizilaze iz trećeg evropskog paketa energetske zakonodavstva podstiču deregulaciju cena i konkurenciju u tržište. Nadalje, iako RUE svoju odluku obrazlaže potrebom za podsticajima energetske efikasnosti, član 20. Zakona o energetske efikasnosti propisuje samo obavezu RUE-a da uzme u obzir podsticaje za poboljšanje efikasnosti mreže i to prema operatorima tržišta energije, a ne prema različitim kategorijama potrošača na osnovu potrošnje.

Odluka o retroaktivnom fakturisanju i njegovo ne-odražavanje u fakturi kao i ne-odražavanje visine subvencije u fakturi takođe predstavlja kršenje prava potrošača na informisanje.

Odluka RUE-a sadrži elemente diskriminacije i nejednakog tretmana potrošača. Različite tarife na osnovu nivoa potrošnje električne energije su u suprotnosti sa članom 47. Zakona br. 05/L-084 o energetske regulatoru koji naglašava potrebu da tarife budu nediskriminatorne. Odluka RUE-a da isključi potrošače na severu Kosova iz povećanja cena električne energije stvara situaciju diskriminacije prema ostalim potrošačima. Takođe, subvencionisanje između kategorija potrošača po regulisanim cenama takođe stavlja RUE u diskriminatorni položaj.

Tarifni blok je praksa novih energetske tržišta i centralnih i ne decentralizovanih tržišta. Treći paket energetske zakonodavstva naglašava liberalizaciju tržišta i eliminaciju diskriminacije između kategorija potrošača. Podrška ugroženim potrošačima i drugim socijalnim kategorijama se vrši kroz druge i nediskriminatorne šeme, a ne kroz direktne tarifne subvencije. Ni u jednoj zemlji EU-a se ne primenjuje tarifni blok i zadržava karakter jednakog tretmana potrošača.

Fakturisanje bez strujomera i utvrđivanje tarife potrošnje za potrošnju bez strujomera je u suprotnosti sa zakonskom regulativom iz oblasti energetike, oblasti zaštite potrošača i propisima samog Regulatornog ureda za energiju. Potrošači imaju problema sa kvalitetom usluge ali i sa paušalnim fakturisanjem i fakturisanjem koja ne odgovara količini potrošene energije. Stoga je potrebno ojačati kapacitete za praćenje kako bi se zaustavilo fakturisanje

bez strujomera. Regulatorni ured za energiju treba da obezbedi da se povećaju kapaciteti osoblja za praćenje i upravljanje pritužbama građana kako ne bi bilo dozvoljeno paušalno fakturisanje i bez kalibriranih strujomera koji mere potrošenu energije. U najavljenim novim paketima energetske zakonodavstva pojačati odredbe koje zabranjuju RUE-u i energetskim preduzećima da određuju tarife bez strujomera ili primenjuju paušalno fakturisanje.

U našem zakonodavstvu i okviru politika nema jasne definicije u vezi sa energetskim siromaštvom i ko se može smatrati ranjivim potrošačem. Jedno od ključnih pitanja koje bi ovakva radikalna promena u tarifnoj strukturi i cenama trebala razmotriti je pitanje pristupačnosti cena. Međutim, bez adekvatnog mehanizma kako je predviđeno zakonom, uticaji rasta na one kojima je najpotrebnija ne mogu se ublažiti. Naprotiv, završava se diskriminacijom. Stoga, Vlada Kosova mora hitno da uspostavi Fond ugroženih potrošača. Novo-najavljeni paket energetske zakonodavstva koji će jasno definisati granicu energetske siromaštva i povezati je sa prihodima domaćinstava kako bi podrška ugroženim potrošačima bila održiva, dinamična i odražavala njihovu društveno-ekonomsku situaciju bez diskriminacije drugih.

Zakon o Obilicju, u smislu određivanja nižih tarifa energije za krajnje potrošače, do sada nije sproveden i građanima Obilicja, iako su oni bili u iščekivanju da će doći do smanjenja cena energije. Zakon je u suprotnosti sa važećim zakonodavstvom u oblasti energetike i do sada nije bilo pokušaja njihovog usklađivanja. U razmatranjima sledećeg paketa energetske zakonodavstva trebalo bi da se izvrši usaglašavanje Zakona o energetici sa Zakonom o Obilicju ili obrnuto. Treba shvatiti da je olakšice u smanjenju regulisane cene teško sprovesti jer izazivaju diskriminaciju među potrošačima, ali se modaliteti mogu pronaći kroz Fond ugroženih potrošača.

Odluka RUE-a za selektivno povećanje cene energije, za postavljanje tarifnog bloka i odluka o subvencionisanju takođe je selektivno u suprotnosti sa principima utvrđivanja tarifa opisanim u lokalnom zakonodavstvu, sa zakonodavstvom Energetske zajednice u Beču i u suprotnosti sa odredbama Zakona o zaštiti potrošača. Afirmativne mere nametnute odlukom RUE-a ne uživaju podjednako svi potrošači po regulisanim cenama i povećanje ne utiče podjednako na sve građane Republike Kosovo.

S poštovanjem,

Naim Qelaj

Ombudsman